

Önkéntes polgári védelmi szervezetek dinamizálása II. – A sport és a sportegyesületek

Az önkéntes civil szervezetekre a modern társadalom olyan kapocsként tekint, amely összeköti az állampolgárokat az állammal. Saját katasztrófavédelmi és sportolói, valamint árvízi tapasztalatai alapján kezdte szerzőnk kutatni az együttműködési lehetőségeket a sportegyesületekkel és a szervezethez, a szociológiai és a gazdasági jellemzőkkel kapcsolatos lehetőségeket.

A SPORT MULTIDIMENZIONÁLIS HATÁSAI

A sport, mint minden más társadalmi jelenség nagyon összetett képződmény. Felsorolni se lehet azokat a szálakat, azokat a kapcsolati rendszereket, amik a minden nap emberét a sporton keresztül a társadalomhoz kötik. A sport modern kultúránk szerves része. Talán Engels hasonlata az igazságról *„igazság csak egy van, de az olyan hosszú, hogy nem lehet végig mondani”*- párhuzamba állítva szemlélteti a sport társadalmi összetettségét.

A 2004. évi I. törvény a Sportról nemzeti alapértéknek nevezi a sportot. Az összetettségtől függetlenül a jogszabály jól megfogalmazza mit is kell képviselnie a nemzeti alapértéknek, mik is azok az erények melyek a sportot, a sportolót jellemzik. *„A sport magába foglalja a nemzet által vallott értékeket, az összetartozás és a versenyzés szellemét, a részvételt és a győzelmet, a teljesítmény elismerését, vagyis a munka becsületét, az önfegyelmet és az öngondoskodás fontosságát, az egyén közösségért viselt felelősségét.”*¹ Az előző fogalmakat tekintve mindegyikkel találkozunk a katasztrófák elhárítása, felszámolása és megelőzése során is. A szabályzóban foglaltak és maga a sportolói kultúra megfelelő alapot, elhivatottságot és létszámot tud tehát nyújtani egy másfajta versenyhez, amit az emberek biztonságáért vívunk a természeti, ipari, civilizációs katasztrófákkal szemben. Hogy bemutassam, hogyan tudnak a sportolók, sporttal foglalkozó civil szervezetek hatékonyan, példaértékűen részt venni egy másik nemzeti ügy a katasztrófák elleni védelem területén mélyebben kell foglalkozni magával a „sporttal” és azokkal a társadalmi, infrastrukturális kapcsolódási pontokkal melyek alapján hatékony lehet a civil szervezetek ilyen típusú integrációja a polgári védelmi feladatok végrehajtása során.

¹ 2004. évi I. törvény a Sportról

Ha a sportot rendszerként vizsgáljuk, akkor azt figyelhetjük meg, hogy a strukturális felépítés tekintetében vannak irányítók és végrehajtók. Tehát a hierarchikus berendezkedés a sportban sem ismeretlen fogalom.

1. Társadalmi hatások

Az elmúlt pár évben, évtizedben a sport, a sporthoz kapcsolódó civil szervezetek megerősödtek és a közösségi szerveződés jelentős színtereivé váltak. Az emberek ezáltal könnyebben tudtak egymáshoz kapcsolódni. A kapcsolódási pont fő eleme a közös tevékenység a sport, a sportolás szeretete volt. Maga az aktív sportolás vagy annak passzív követése (szurkolóként, szponzorként) az érintettek részére egy közösséghez való tartozás érzését biztosította.

„A valahová való tartozás, mint emberi alapszükséglet, növelte az emberek biztonságérzetét, és megtartó erőként működött az esetleges krízisidőszakokban. Az aktív sportpályafutás befejezését követően a valamikori sportcsoportok, kapcsolatok fennmaradhatnak, a szocializációs, a szórakozási és sportolási igények a későbbiekben is összekapcsolódhatnak.”²

A sportnak tehát megvan az a kohéziós ereje, mely a különböző életkorú, különböző szociális helyzetű embereket összekapcsolja. Ez a kapocs a társadalmi rétegek minden részében fellelhető és jelen van minden településen, minden iskolában és gyakran a munkahelyeken is. Ez a kapocs magában is egyfajta érték teremtésére alkalmas, hiszen az egészség megőrzése, a mozgás, a sporttolással elsajátított magatartási formák maguk is értéknek tekinthetők.

Ezen túl tekintve azonban ez a kapocs alkalmas lehet egyéb célok megvalósításában való közreműködésre sarkalni és a közös cél érdekében összekovácsolni a csoportok tagjait. Egy ilyen cél lehet a biztonságunk érdekében történő erőfeszítések. A sportegyesületek tagjaira jellemző motiváltság, szervezettség a közvetlen környezetük, lakóhelyük veszélyeztetése esetén komoly még kiaknázatlan erőforrás lehet.

A megfelelő ismeretek, információk átadásával, a teendőkre vonatkozó és „testreszabott” feladatok ismertetésével a társadalom ezen rétege alkalmas egyfajta „új” típusú megközelítésben részt venni a katasztrófavédelmi feladatokban.

2. Gazdasági hatások

Az társadalmi változások és az emberek igényeinek sporttal való kapcsolata a sportot gazdaságélénkítő hatással is felruházza. Ennek a hatásnak megfelelően nagy jelentőséggel bír

² Perényi Szilvia – Petridis Leonidas: Bevezetés a sporttudományokba

a sporttal kapcsolatban lévő személyek, civil szervezetek, vállalkozások számának növelése. Ez a fajta szisztematikus növekedés hatását tekintve a sportgazdaság egészét bővíti. Az élénkítő hatás következtében sportolási lehetőségek biztosítása mellett közösségeket teremt, és gazdasági cserekapcsolatokat hoz létre.

A sporttal kapcsolatos szocializáció eredményei azt mutatják, hogy a sportolási tevékenységben való részvétel hatványozottan növeli annak valószínűségét, hogy a sportolói pályafutás befejezését követően is a sport iránt elkötelezettként annak vonzáskörében marad az ember. Továbbra is használja a sport szolgáltatásait és létesítményeit, tagja marad az egyesületeknek, akár anyagilag vagy önkéntes munkával segíti annak fenntartását, további fejlődését. Hasonló logikai összefüggést figyelhetünk meg a sporttámogatók körében is. A személyes érintettség ebben a megközelítésben is központi eleme lehet a támogatói döntésének is. A különböző támogatások, de a napjainkban jellemző TAO befizetések döntés-mechanizmusaiban is megfigyelhető a sportághoz való közvetlen kötődés és/vagy a családtagokon keresztüli érintettség jelenléte. Ezek a talán legerősebb kapcsolódási pontok biztosítják a sportegyesületek állandó jelenlétét, infrastrukturális fejlődésüket és az utánpótlás nevelés biztosíthatóságát. A tényezőket és a következtetéseket figyelembe véve megállapítható, hogy napjaink sportolói sok helyen modern csarnokokban, sportobjektumokban, mikrobuszokkal rendelkező jól szervezett civil szervezetekben edzhetnek, melyek a szerteágazó érdeklődési köröknek is megfelelnek. Ezek az infrastrukturális fejlesztések azonban többletlehetőségeket, egyéb hasznosítási lehetőségeket is magukban rejtenek, amik akár a lakosságvédelmi intézkedések során is igényként merülnek fel.

SPORTEGYESÜLETEK

A sportegyesületek társadalmunk nonprofit szférájának meghatározó részét alkották és alkotják ma is. Ezek az egyesületek mindig rendelkeztek bizonyos többletfunkciókkal. Jelen világunkban a sport jó eszköznek bizonyult több fontos társadalmi problémára. Ilyen például az önkéntesség motiválása. A sportegyesületek ma már jól megfigyelhetően jelen vannak, és meghatározó szerepet vállalnak a helyi közösségi élet szervezésében is.

A sport kiváló táptalaja a közös élmények, a büszkeség átélésére függetlenül a szervezés szintjétől, helyétől. A rendszerváltást megelőzően bizonyos szintű passzivitás, közönyösség volt jellemző a közügyek iránt. Az emberek megszokták, hogy az ügyeiket az állami hivatalok kezelik. Ezek alól kivétel volt a kultúra, a sport és a szabadidő területei, ahol korlátozottan, de lehetőségek nyíltak az egyéni kezdeményezésekre. Tehát ezek a területek mondhatni előnyt

szereztek a civil szféra később kialakult és passzívabb szereplőivel szemben. A hagyományok rutinná fejlődtek, így a lépéselőnyt kihasználva az emberek részére természetes közeggé vált a sportegyesületek által biztosított lehetőségek. A sportegyesületekben lévő hagyományok egyértelműen segítik az önszerveződő folyamatokat. A folyamatok ilyen irányú fennmaradását biztosítja, hogy a generációk folytonossága, az aktív generációk tudása, tapasztalata jelen van a közösségi élet szervezésében

Az újkori társadalom megújulásából egyenes arányban következett az egyén, a személyiség modernizációja. A modern ember eszménye azt is jelenti, hogy az képes önmagukért, környezetükért, közösségükért tenni, ki tudja használni a lehetőségeit. Ez a fajta eszmeiség kifejezetten kedvező irányú, ha a katasztrófavédelmi feladatokkal kapcsolatos öngondoskodás, környezetünk kockázati tényezőinek megismerése és a tudatosan felkészített cselekedni képes állampolgárról kialakult képet nézzük. A sportegyesületek közösségszervezési potenciáljának kihasználásával megfelelő célokat megfogalmazva, biztosítva a releváns ismeretanyagot és azt megfelelő marketing tevékenységgel eljuttatva a célközönséghez jól felkészített a közösségek többi tagját is mozgósítani képes önkéntes csoportokat tudunk létrehozni, melyek a fő tevékenységi körük mellett képesek eredményesen közreműködni környezetük védelmének érdekében.

shutterstock.com • 650017768

1. kép Illusztráció (shutterstock.com)

Magyarországon 7-8.000 becsülik a sportegyesület besorolású civil szervezetek számát. Ezeket az egyesületeket tevékenységük fő célkitűzéseik szerint is csoportokba kell sorolnunk.

A modern szolgáltatók

Az ilyen szerveződések az egy- vagy kevés szakosztályos klubok élettere. Jellemző rájuk a korábbi szakosztályok kiválása és egyesületté fejlődése, illetve újonnan alakult, „trendi” sportágak népszerűsítésével foglalkozó egyesületek. Sok szervező munka jellemzi őket tanfolyamok, táborok, szabadidős sport lehetőségek a fő profiljuk. Sok esetben a közösség ereje a meghatározó, az élmény megszerzése, mely nonprofit, önkéntes jelleggel párosul. A „modern szolgáltatók” nyitottságukat, elkötelezettségüket és szervezőképességüket tekintve ideális alanyai lehetnek a jövő önkéntes települési mentőszervezeteinek megalakítására. Az egyesületek legnagyobb része (kb. 3000-3500) ebbe a kategóriába tartozik. További előnyük, hogy szinte minden településen található ilyen típusú civil szervezet, tehát az országos lefedettség is biztosított. A lefedettség és a szervezettség különböző szintek tagozódásában is megjelenik. A Sportegyesületek Országos Szövetsége, az Edzők Országos Szövetsége az információ áramlás, a koordinációt és a kontroláltságot hivatott biztosítani. Az aluról építkező rendszerben tehát ezek alapján a létszám mellett biztosítottak azok a formális és/vagy informális vezetők, akik a feladatok során koordinálni és irányítani képesek a szervezeteket. Figyelembe véve, hogy ezen egyesületek támogatási rendszere is szorosan kapcsolódik az önkormányzatokhoz a feladatok megfogalmazása a kialakított és ismert kapcsolati rendszereken eredményesebben tud eljutni a tagokhoz.

A szabadidősportos klubok

A negyedik megközelítésben a szabadidős klubok és a modern szolgáltató klubok jellemzői alapján kezd elmosódni a különbség. Sok párhuzam vonható a két típus között. A szabadidős sporttal foglalkozó egyesületek ritkán tevékenykednek az élsport területén. Általában több sportág üzésére biztosítanak lehetőséget és szintén jellemző a kiemelkedő szervező tevékenység, melyek táborok, túrák, versenyek formájában öltenek alakot. Fontos párhuzam az is, hogy a tagságot vizsgálva általában településre vagy egyéb közösségre koncentrálódik az egyesület. A természetjáró-, túrázó-, futó- technikai- és tömegsport klubok, lakótelepi egyesületek, szervezeti sportegyesületek, életmód klubok jellemzik leginkább ezt a réteget. Számuk szintén jelentős 3000 körülire becsülhető. Szervezettségükre jellemző, hogy a Szabadidősportok Országos Szövetsége koordinálásával itt is megtalálhatóak azok a formális, informális csatornák, melyek a szervezettséget és az információ áramlást segítik.

A fentiek alapján, illetve a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2011. évi adatai valamint az országos szövetségek tájékoztatása alapján kijelenthető, hogy Magyarországon 800 ezer lakos végez sport tevékenységet egyesületekben és ez a mai lakosság 8,5- 9%-át foglalja magába.

Tehát a humán erőforrás bázis a számok tükrében biztosított.

Az előző jellemzőket tekintve megállapítható, hogy a lakosságot leginkább bevonni, motiválni képes típus a modern szolgáltató és a szabadidős sportszervezet.

Év	Sportegyesületek száma	Becsült sportegyesületi taglétszám (130 fő/egyesület)	Egy sportegyesületre jutó lakosság szám	A sportegyesületi tagság aránya a lakosságszámhoz viszonyítva
1975	4 154	540 020	2 410	5,40%
1987	3 263	424 190	3 065	4,20%
1990	2 716	353 080	3 682	3,50%
1994	3 240	421 200	3 086	4,15%
1999	5 603	728 390	1 785	7,20%
2002	5 385	700 050	1 857	7%
2003	5 937	771 810	1 684	7,50%
2006	6 204	806 520	1 611	8%
2009	6 831	888 030	1 126	8,80%
2011	6 586	856 180	1 518	8,50%

2. kép *Becsült sportegyesületi taglétszám (Forrás: OTSH-MOB, KSH, Bukta Zsuzsanna: Új kihívások www.docplayer.hu)*

A KSH adataiból kiderül, hogy a sport - és a szabadidős területet vizsgálva az önkéntesek száma kiemelkedően magas, a teljes nonprofit szférát tekintve is 25% feletti az arány jellemzi.

Kihívást jelenthet azonban, hogy a tagság összetétele, a tevékenységek speciális volta miatt több egyesület nem eléggé befogadó. A sportegyesületeknek hozzávetőlegesen 20%-a a tudatosan szolgáltatás-orientált, sokoldalú, nem csak az eredményekre koncentrálnak szervezet. Ez pedig nehezítheti, hogy a sportegyesületeknek valós jelentős szerepe legyen a közösségformálásban.

Meggyőződésem, hogy eszközöket, módszereket ajánlva az önkénteseket foglalkoztató egyesületek részére, kiaknázva saját társadalmi aktivitásukat megfelelő háttérbázist képesek biztosítani a települési polgári védelmi szervezetek rendszerében és hatásuk a katasztrófavédelmi feladatok területén egy-egy kárelhárítás során a közösségformálásban is meghatározó tud lenni.

Egy az igényekre szabott tervszerű képzési struktúra kialakításával, mely figyelembe veszi az infrastrukturális, idő és képességbeli tényezőket jól motivált önkéntesekkel számolhatunk a

katasztrófák elleni védekezés területén mind a prevenció mind a beavatkozás oldalát tekintve. Sajnálatos módon hazánk nonprofit szervezeteire jellemző, hogy kevés figyelmet fordítanak az önkéntesek fejlesztésére, motivációjuk fenntartására. Az önkéntesek érdeklődési körét vizsgálva az önkéntesek a társadalmi ügy iránti elköteleződés, az elismertség keresése és a közösségi élmény, környezeti szempontok emelhetők ki motivációs tényezőként. Ebből jól kiolvasható, hogy a sport területén tevékenykedő önkéntesek részére is az „ügy” iránti elköteleződés a legfontosabb, tehát az értékmotiváció jellemzi őket, de kiemelt fontossággal bír az elismertség, valamint a közösségi élmény megélése is.

Önkéntesek szerepe a polgári védelemben

„A civilizációs és természeti katasztrófák ossztársadalmi kihívásként jelennek meg, így a védekezésben való állampolgári szerepvállalás fontos részét képezi azon válasznak, amelyet a nemzeti biztonságpolitika keretei között, a védekezés és helyreállítás feladatában a felelős állami, önkormányzati szervezeteknek és a civil társadalomnak együttműködésben kell megfogalmazni.”³

Az ossztársadalmi feladat azonban társadalmi kötelezettség is ró az állampolgárokra. Ezzel a kötelezettséggel párhuzamosan felértékelődik az öngondoskodás és felelősségtudat fogalma. Polgári védelmi szervezet a törvény megfogalmazása szerint: *„az a szervezet, amely önkéntes és köteles személyi állománya útján az e törvényben meghatározott, valamint fegyveres összeütközés idején végrehajtandó polgári védelmi feladatokat lát el.”⁴*

A polgári védelmi szervezetek a központi, területi, települési és munkahelyi polgári védelmi szervezetekként tagozódnak és vesznek részt a katasztrófavédelem rendszerében. A polgári védelmi szervezeteket a köteles a lakhely szerinti polgármester határozatával történő beosztottak mellett az állomány a feladatainak érdekében az önként jelentkezett személyekkel a Katasztrófavédelmi törvény 65§-a szerint ki lehet egészíteni. Bár a polgári védelmi feladatot önkéntesen teljesítő személyek jogai és kötelezettségei a polgári védelmi kötelezettséget határozat alapján ellátó személyek jogaival és kötelezettségeivel azonosak, az önkéntesség eszméje, az önkéntesen jelentkezők aktivitása és tenni akarása leginkább a felkészülés és a prevenció időszakában mérhető. Az önként jelentkezők motivációs tényezői sokoldalúbbak és az önkéntességen alapuló formális vagy informális szervezetek tagjaként ezek a motivációk jól

³ Dr. Muhoray Árpád – Hadmérnök XII. Évfolyam 2. szám – 2017. június A polgári védelem helyzete a modern katasztrófavédelemben

⁴ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemlről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról I. fejezet 3. § 20.

kamatoztathatóak a katasztrófavédelmi feladatok során is. Az élőhelyünk, környezetünk kockázati tényezőinek megismerése ismereteket biztosít a megelőzés és a katasztrófák esetén szükséges teendőkkel kapcsolatban is. A lakosság és a különféle civil szervezetek ilyen irányú érzékenyítése, lakosságvédelmi felkészítésének üzenete hatékonyabban jut el a társadalom teljes szegmensét tekintve is, ha közvetítő csatornaként a helyzetet ismerő és a hatásokat értékelő civil szervezeteket is bevonunk.

Az önkéntes mentőszervezetek tevékenységére fókuszálva azt tapasztaljuk, hogy a műszaki mentő tevékenység, az alapvető vízkár elhárítás mellett is kiemelkedik a vezetés-irányítás és logisztika jelenléte és fontossága. Tekintettel, hogy ez a hármas felsorolás feltételrendszere olyan eszközigényt és tudásszintet kíván meg, melyek gyakorisága jellemzőbb és eszközeit tekintve is több vagy általános feladatok ellátására is alkalmas eszközökből áll. Ezen követelményeknek való megfelelés kapcsolódik az település fenntartási munkálatokhoz, a rendezvények szervezésével kapcsolatos feladatokhoz és számos olyan tevékenységhez, melyek a katasztrófák felszámolásán kívül is jelen vannak, de az így megszerzett jártasság, technikai felszereltség jól alkalmazható káresemények során is.

Ménesi Zoltán Zsolt t. a. a. polgári védelmi felügyelő;

Katasztrófavédelmi kirendeltség Szeged

„Önkéntes polgári védelmi szervezetek dinamizálása az amatőr sportegyesületek, mint civil szervezetek szerepvállalásával” díjazott pályaműve alapján